

Kopš Rīgas dibināšanas 1210. gadā Daugavas grīvai bijusi stratēģiska nozīme pilsētas aizsardzībā un Daugavas tirdzniecības ceļa nodrošināšanā. Tālab jau 1205. gadā pie Daugavas ietekas jūrā, tās labajā krastā, bīskaps Alberts uzcēla cisterciešu klosteri un nocietinātu pili, nosaucot to par Dinamindi (Dunamunde). Šis pils vieta atrodas Vecdaugavā, pie tagadējām Skanstinieku mājām. Vecie Dinamindes nocietinājumi rīdzinieku un vācu ordeņa savstarpējos karos līdz pat 17. gs. sākumam tika vairākkārt postīti un atkal atjaunoti, bet vēlāk, izmainoties Daugavas ietekai jūrā, zaudēja sākotnējo militāro nozīmi.

Tagadējā Daugavgrīvas cietokšņa vietā Daugavas kreisajā krastā pirmo nocietinājumu – skansti uzbūvēja zviedru armijas vienības grāfa Mansfelda vadībā 1608. gadā zviedru – poļu kara laikā. Nocietināto vietu nosauca par Neimindi (Neumunde) jeb Jaunskansti un tā deva iespēju kontrolēt kuģniecību Daugavā un Lielupē. Poļu – zviedru karš ritēja ar mainīgiem panākumiem un 1609. gadā Neimindi ieņēma poļu karaspēks. Poļi atjaunoja kārtējo reizi sagrauto veco Dinamindes pili Daugavas labajā krastā, bet sagrautā miesta iedzīvotājus pārcēla uz Neimindi, apdzīvoto vietu nosauca par Daugavgrīvu. Šajā laikā Daugavgrīvā tika uzbūvēta neliela baznīca, kā arī kazarmas un dzīvojamās ēkas. Vienlaicīgi tika būvēti nocietinājumi koka un akmens konstrukcijas. Tām līdzās izveidoja jātnieku vienības militāro apmetni.

1621. gadā zviedru flote H. Vrangeļa vadībā aplenca veco Dinamindes pili un ieņēma Rīgu. Drīz pēc tam arī Dinamindes pili un Neimindes nocietinājumos ielenktais poļu garnizons padevās un tādejādi zviedri ieguva kontroli pār Daugavas grīvu. 1624. gadā zviedru karalis Gustavs Ādolfs ieradās Rīgā un uzdeva atjaunot Daugavgrīvas nocietinājumus. Tā vecā Dimaninde Daugavas gultnes aizsērēšanas dēļ vairs no militārā viedokļa nebija tik nozīmīga, zviedri nolēma būvēt modernu cietoksni Daugavas kreisajā krastā sagrauto Neimindes nocietinājumu vietā. Par būvdarbu vadītāju 1641. gadā iecēla ģenerāli Rotenburgu, kurš Neimindi pārbūvēja par Nīderlandes parauga piecstūru bastionu ar platiem grāvjiem, zemes eskarpiem un kontreskarpiem.

Taču jau 1670. gadā zviedri uzsāka cietokšņa pārbūvi, ievērojot Vobana jauninājumus fortifikācijā. 1680. gadā veco Dinamindes pili kā cietoksni iznīcināja un Neimindi pārdēvēja par Dinamindes cietoksni. Pārbūves darbi ieilga līdz Ziemeļu karam. Dinaminde tika pārbūvēta par sešu bastionu cietoksni, pie kam bastionus palielināja. Ekskarpus un kontreskarpus zemes vaļņu vietā pārbūvēja no akmens, bet kronverku vietā uzcēla revelīnus. Kurtīnās iebūvēja kazimātus un pulvera pagrabus.

Ziemeļu kara rezultātā 1710. gadā cietoksnis nonāca un līdz pat 1917. gadam palika krievu armijas rokās. 18. gs. Dinamindes cietokšņa aprakstā minēti sešas bastionu frontes ar ūdens grāvjiem, akmeņu ekskarpiem un segtām ejām. Cietoksnī bija kazarmas, pulvera pagrabi un viena divstāvu mūra kazarma. 1765. gadā paralēli Daugavas jaunajai gultnei sāka būvēt dambi – t.s. Komētas fortu, bet 1766. gadā aizdambēja Lielupes rietumu atzarojumu – Bullupi, lai Daugavas ieteku padziļinātu ziemeļrietumu virzienā. Šo būvju rezultātā sāka stabilizēties Daugavas ieteka jūrā un veidoties tagadējā teritorija ar Ziemas ostas baseinu. 1775. gadā tika uzbūvēta cietokšņa baznīca, kuras paliekas pārbūvētā veidā saglabājušās līdz mūsdienām.

No 1914. gada līdz pat Pirmā pasaules kara beigām cietoksnis bija aplenkuma stāvoklī. 1917. gada 2. septembrī krievu armija, atstājot cietoksni to daļēji saspridzināja. Vācu rokās cietoksnis nonāca nelietojams. No 1919. gada janvāra līdz maijam cietoksnis atradās lielinieku rokās, bet 1919. gada beigās ap to risinājās Bermonta cīņu atsevišķas epizodes. Kopš tā laika cietoksnis nav atjaunots, taču tā teritorija līdz pat Krievijas armijas aiziešanai 1995. gadā bija slēgta un tika izmantota militārām vajadzībām.

Andris Biedriņš, vēsturnieks

Daugavgrīvas cietoksnis par valsts nozīmes pieminekli atzīts ar 1983. gada 18. oktobra Latvijas PSR Ministru padomes lēmumu Nr. 595, bet pēc tā anulēšanas, spēkā ir 1995. gada 6. novembra pavēle Nr. 71, ar kuru šim objektam piešķirts valsts nozīmes arhitektūras pieminekļa statuss un aizsardzības Nr. 6606.

1987. gada pavasarī tiek dibināts Vides aizsardzības klubs, bet tā paša gada 22. septembrī trešā ranga kapteinis A. Petrovs paraksta atļauju uzturēties Daugavgrīvas cietoksnī diviem *biedriem* – Vladimiram Jakušonokam un Vello Remmertam, lai *noteiktu plānojamo cietokšņa remontdarbu apjomu*. Toreiz viss šķita tik iespējami un tuvu.

Daugavgrīvas cietoksnis

Ekomuzejs ir Bolderājas – Daugavgrīvas VAK darba grupas – Sandra Jakušonoka, Vladimirs Jakušonoks, Aija Zariņa, Anita Kreituse ilgtermiņa projekts, kas pēdējā gada laikā cerīgi tiek saistīts ar Daugavgrīvas cietoksni. Tas paredz pakāpenisku cietokšņa iesaistīšanu kultūras dzīves aprītē, nodrošinot tā saglabāšanu un atjaunošanu.

Gadsimtiem ilgi Daugavgrīva ir bijusi vieta, kurā koncentrējies militārs spēks, kas 17. gs. ieguvis savu materiālo, tīri simbolisko izpausmi zvaigznes formas cietoksnī. Tas ir viens no manierisma stilā ieturētajiem cietokšņiem, kura plānojumu ietekmējušas renesanses teorijas par ideālpilsētu.

Laika gaitā cietoksnī cits citu nomainot, veidojušies valdošās varas (zviedru, poļu, vācu, krievu, latviešu) garīgās un materiālās kultūras modeļi, kas virzījuši sabiedriskās un ekonomiskās dzīves attīstību visapkārt.

Ekomuzeja mērķis – izmantojot cietokšņa pastāvēšanas principu – enerģijas koncentrēšanu un izstarošanu, taču mainot tā agresīvo, militāro raksturu, rosināt izmaiņas tuvākā un tālākā apkārtnē.

- Saudzējot, saglabājot un interpretējot uz vietas esošās vides un kultūrvēsturiskās vērtības, mainīt sabiedrības attieksmi pret šo vidi, iesaistot to kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā un vides aizsardzībā.
- Ietekmēt rajona kultūras sociālās un saimnieciskās dzīves attīstību.
- Izveidot savdabīgu vides interpretācijas centru, kura darbība tiks vērsta šādos savstarpēji saplūstošos virzienos: ekoloģija, vēsture, māksla.

1999. gada 22. jūnijs

Bolderājas – Daugavgrīvas VAK darba grupa Vladimirs Jakušonoks, Sandra Jakušonoka, Anita Kreituse, Aija Zariņa organizē multidisciplināru mākslas projektu **Balasts** Daugavgrīvas cietoksnī, bijušajā torpēdu remonta cehā.

BALASTS

1. Smagums, saimnieciski neizmantojama krava, ko liek kuģī vai lidaparātā stabilitātes iegūšanai.
2. Grants, oļi, akmens šķembas u.tml., ar ko klāj dzelzceļa uzbērumu.
3. *pām.* Nevajadzīga krava, lieks smagums.
(*Svešvārdu vārdnīca.* – R., apgāds Norden, – 1996.)

17. gs. Rīga

17.gs. holandieši, šurp braucot, kā balastu saviem kuģiem lietoja plakanus okera krāsas ķieģeļus, t.s. Holandes klinkerus, ko rīdzinieki savukārt veiksmīgi izmantoja māju, baznīcu un citu ēku celtniecībā. Nu šī saimnieciski neizmantojamā krava ir Latvijas kultūrvēstures daļa.

20. gs. Rīga

Mēs piedāvājam savu šī procesa versiju, kur balasta lomā – pašā Holandē nekomerciālas un alternatīvas kultūras formas. Grupas *la Quinta Essentia* performances Amsterdamā kļuva par sākumu šim mākslas projektam Rīgā.

Daugavgrīvas cietoksnis ir valsts aizsargāts kultūrvēsturisks piemineklis, taču patlaban tā ir destruktīva, izdemolēta vide, sava veida mirusī zona.

Zaudējusi savu funkcionālo, militāro pielietojumu un neieguvusi jaunu, tā Rīgai kļuvusi par *lieku smagumu un saimnieciski neizmantojamu kravu.*

Sabrukums, sairšana, haoss – tie nav nemainīgi stāvokļi. Tādēļ “mēs nevis uzspiežam, bet gan *eksponējam* atrašanās vietu – gan iekšējo, gan ārējo.” (R. Smitsons)

Lai neskartu cietokšņa vēsturiskās būves, projektam izvēlēts padomju laikā celts torpēdu remonta cehs. *Rituālā orķestra* mūzikas savienotas šīs ēkas daudzās istabas un zāles piedāvā vietu mākslinieku darbībai.

